

ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО А.Л.

доктор наук з державного управління, старший дослідник, начальник наукового відділу проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

БАТИР Ю.Г.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ЛОПАТЧЕНКО І.М.

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

УКРАЇНЦІ ЗА КОРДОНОМ: НА ЩО РОЗРАХОВУВАТИ?

Повномасштабні воєнні дії в Україні зумовили посилення міграційних потоків наших співвітчизників. На офіційному веб-сайті Державної міграційної служби України розміщені статистичні дані за останні 9 місяців 2021 року (зокрема, станом на вересень 2021 р.) [3]. Згідно з цими даними повернулося в Україну 1451 особа, оформлено документів для виїзду громадян України за кордон на постійне місце проживання 3994 особам [там само]. Скільки ж виїхало осіб (станом на вересень 2021 р.), Державна міграційна служба України не надає відкритих даних. Відзначимо, що складності ситуації додає те, що в межах офіційної платформи аналізованої інституції міститься інформація щодо звітів з моніторингу міграційних процесів, які датуються ще березнем 2019 року [1].

Разом із тим Планом дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для громадян України передбачалося забезпечення постійного моніторингу міграційної ситуації в Україні шляхом створення та регулярного оновлення

«Міграційного профілю». Державна міграційна служба України надала у відкритому доступі дані такого профілю за останні роки, а саме:

- у 2017 році виїхало за кордон 27 067 075 осіб;
- у 2018 році виїхало за кордон 27 978 698 осіб;
- у 2019 році виїхало за кордон 29 345 897 осіб;
- у 2020 році виїхало за кордон 11 251 406 осіб [2, с. 62-65].

Такий низький рівень міграції українців у 2020 році зумовлений виникненням і поширенням пандемії COVID-19.

Схожу ситуацію можемо спостерігати під час розгляду даних, що надані Державною службою статистики України [4]. Так, на сьогодні кількість міждержавних мігрантів за країнами в'їзду (виїзду) можна проаналізувати тільки за період 2020 і 2019 років. Останні дані вказують, що чисельність постійного населення по регіонах (за оцінкою) на 1 лютого 2022 року становила 40 млн осіб, а наявного населення була 41 млн осіб [там само] (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність населення по регіонах (за оцінкою) на 1 лютого 2022 року ¹

Назва	Наявне населення	Постійне населення
	на 1 лютого 2022 року	на 1 лютого 2022 року
<i>Україна</i>	41130432	40960795
Вінницька	1507738	1500653
Волинська	1020770	1018042
Дніпропетровська	3093151	3089842
Донецька	4056405	4043520
Житомирська	1177564	1178333
Закарпатська	1243721	1240888
Запорізька	1636322	1635533
Івано-Франківська	1350565	1347839
Київська	1795542	1789763
Кіровоградська	902275	895860
Луганська	2101653	2097056
Львівська	2476113	2457743
Миколаївська	1090492	1089777
Одеська	2349749	2338689
Полтавська	1350564	1342726

Рівненська	1140902	1139842
Сумська	1034364	1032172
Тернопільська	1020953	1017702
Харківська	2596250	2580614
Херсонська	1000370	998938
Хмельницька	1227474	1224311
Черкаська	1159200	1155571
Чернівецька	889928	886863
Чернігівська	957665	949123
м.Київ	2950702	2909395

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

Джерело: складено на підставі [4]

У той же час зовнішня агресія проти України зумовила, за різними даними, починаючи з 24.02.2022 р. і по 01.05.2022 р., виїзд близько 5,5 млн українців. Наші співвітчизники були вимушені переїхали за кордон, покинувши свої домівки, роботу, навчання та ін. [5; 6]. Ураховуючи кількість населення України (див. табл. 1), то за межі її території виїхало дещо більше 10 % населення. На жаль, ця інформація уточнюється в бік збільшення. Як відомо, найбільш популярними напрямками серед українців для виїзду є такі: Болгарія; Республіка Польща; Румунія; Словаччина; Франція; Чехія; Угорщина та ін.

Чіткої дати, коли саме закінчиться зовнішня агресія проти України, назвати складно. Імовірно за все, українцям доведеться тимчасово адаптуватися до нових умов проживання в інших країнах. Відтак, важливим є аналіз ситуації облаштування життєдіяльності українців за кордоном і їхніх можливостей у цьому контексті, зокрема, щодо навчання у школі, ЗВО й офіційного працевлаштування.

Як відомо, найбільша кількість українців виїхала до Республіки Польща (близько 2.3 млн осіб). Представники польських органів державної та місцевої влади зазначають, що будуть приймати стільки українців, скільки буде потрібно

[5]. Найбільші польські міста Варшава та Краків за 2 тижні війни прийняли понад 300 тис. українців, але вже не мають можливості їх розселити на власній території. Схожа ситуація з Берліном, Прагою та ін. великими іноземними містами. Саме тому, обираючи місто, українцям слід зважати на обставину щодо фактичної спроможності за кордоном надати їм житло, роботу, місце навчання у ЗВО, школах, ліцеях та ін.

За кордоном пропонують скористатися різними програмами щодо продовження навчання або отримання офіційного працевлаштування. З огляду на це актуальність питання виїзду українців за кордон вважаємо за доцільне розібратися в особливостях цих іноземних програм, розрахованих на покращення життєдіяльності наших співвітчизників.

Так, у Республіці Польща наявна програма, що передбачає надання можливості щодо *продовження навчання у школі*. Так, українці, що мають PESEL можуть віддати свою дитину до місцевої школи на навчання. Для цього потрібно надати такі документи: 1) паспорт або свідоцтво про народження дитини; 2) договір про оренду житла або довідку про безплатне проживання; 3) таблицю успішності дитини або коротку характеристику від вчителя. Указані документи потрібно перекласти польською мовою, що затверджуються присяжним перекладачем. Загалом волонтери та інші представники громадських об'єднань можуть допомогти знайти у будь-якому місті та районі присяжного перекладача. Наступний крок – обрати школу та написати офіційний запит на прийняття дитини особисто або електронною поштою. У день офіційного прийому слід надати всі вищевказані документи або надіслати їх фотокопії електронною поштою. Для дітей з України у польських школах організують курси з вивчення мов.

У Республіці Польща для української молоді є можливість *продовжити своє навчання у ЗВО*. Для цього необхідно зібрати документи про освіту (дипломи, сертифікати тощо). Кожен заклад вищої освіти має свою процедуру прийому здобувачів, тому, обравши бажаний університет, слід зв'язатися з його представниками для уточнення деталей щодо продовження навчання. Принагідно

відзначимо, що подати заяву щодо прийняття на навчання може кожен українець. Якщо особа зі статусом біженця або під тимчасовим захистом, то навчання для неї буде абсолютно безоплатним. Отримання такого статусу відбувається не одразу, і починається з відповідної заяви під час перетину кордону ЄС. Крім того, здобувач вищої освіти має право подати заяву на отримання фінансової допомоги або стипендії. Проте рішення з приводу таких виплат буде прийматися ректором окремо взятого польського ЗВО [5].

У Республіці Польща також передбачена можливість *отримання офіційного працевлаштування*. Відповідно до польського законодавства особа, яка отримала статус біженця або тимчасовий захист, має повний доступ до ринку праці Республіки Польща. У центрах обслуговування мешканців міських рад (аналоги українських ЦНАПів) видають для цього ідентифікаційний номер «PESEL». Він надає можливість легально працевлаштуватися, відкрити рахунок у банку та користуватися медичними послугами [там само].

Нещодавно громадяни України отримали можливість працювати в Республіці Польща без дозволу на роботу. Їм достатньо оформити договір з працедавцем, який повинен повідомити про це Управління праці (протягом 14 календарних днів). Крім того, українці мають змогу зареєструватися у центрі зайнятості як безробітна особа та скористатися додатковими правами (зокрема, на професійне навчання, допомогу по безробіттю або допомогу в пошуку роботи) [там само].

Підкреслимо, що перед укладенням договору на роботу необхідно, по-перше, з'їздити до офісу компанії, по-друге, подивитися на її виробництво, по-третє, прокомунікувати з працівниками щодо умов праці. І по-четверте, обов'язково обговорити всі деталі (розмір заробітної плати, можливість поселення, робочі години, відпочинок тощо). До речі, у Республіці Польща функціонують агрегатори вакансій, на яких також українці можуть шукати собі роботу. Це аналоги українських Ярмарок вакансій, проте, які є більш дієвими за кордоном.

Крім того, скориставшись посиланням bit.ly/36ZnrpR, можна дізнатися

перелік медичних послуг, на які можуть розраховувати українці в Європі [6].

Отже, вимушений переїзд і війна – це найбільш складні та випробувальні життєві процеси. У стресовій ситуації складно орієнтуватися, але завжди можна розраховувати на допомогу та підтримку як в Україні, так і за її межами.

Список використаних джерел:

1. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Звіт з моніторингу міграційних процесів // Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/monitoring-migracijnix-proczesiv/zvit-z-monitoringu-migracijnix-proczesiv.html>.
3. Міграційний профіль // Державна міграційна служба України. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2020.pdf.
4. Статистичні дані // Державна міграційна служба України. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2021_9.pdf.
5. Українські біженці за кордоном: адаптація і життя “по-новому” // Career Hub. URL: <https://careerhub.in.ua/ukrainski-bizhenci-za-kordonom-adapt/>.
6. У МОЗ розповіли біженцям все про медичну допомогу за кордоном. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3479336-u-moz-rozpovili-bizencam-vse-pro-medicnu-dopomogu-za-kordonom.html>.